

2.2.2. A zsidókérdés

HALLER ISTVÁN

A zsidókérdés és a keresztény térfoglalás végleges megoldása

Budapest, 1938, Szerzői kiadás, 4–12.

Haller István (Mezőpetri, 1880. november 18. – Budapest, 1964. február 8 (5).) újságíró, keresztényszocialista politikus, miniszter. Négy évig növendék volt a szatmári papnevelő intézetben, de elhagyta az egyházi pályát. 1905-től az Igaz Szó, 1909-től az Új Lap főszerkesztője. Közben, 1908-ban a Katolikus Népszövetség főtitkárává választották, 1918-ig töltötte be ezt a posztot. 1919. augusztus és november között a Friedrich-kormány propagandaügyi miniszteri posztját töltötte be. Ezt követően vallás- és közoktatásügyi miniszterként tevékenykedett a Huszár Károly, a Simonyi-Semadam Sándor és a Teleki Pál vezette kormányokban. Kidolgozója és betérjesztője volt a numerus clausus törvénynek. 1920-ban a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja elnökévé választották. 1927-ig nemzetgyűlési, majd 1931-ig országgyűlési képviselő volt. Ezt követően gazdasági vállalkozásokkal foglalkozott.

A zsidókérdés és a keresztény térfoglalás végleges megoldása című könyvében a szerző az 1938-ban megalkotott első zsidótörvény, indokoltsága és időszerűsége mellett érvel, a gazdasági életben játszott szerepük korlátozása érdekében. Ugyanakkor elutasítja, hogy a további radikális korlátozásokat, a zsidóság teljes kirekesztését, amely szerinte csak súlyos gazdasági és társadalmi problémákat okozna.

Az asszimiláció helyett a disszimiláció folyamatának megindítása katasztrofális következményekkel járna. Hova vezetne, ha a 100-200 év óta itt élő, minden hazafias kötelezettségének lelkiismeretesen megfelelő polgárban állami intézkedések keltenék fel a kételety azíránt, hogy teljes jogú állampolgár-e, magyar-e, vagy olyan ember, aki minden igyekezete mellett sem érheti el, hogy százszázalékos magyarnak legyen elismerve, akinél családfakutatás nyomán megfogják állapítani, hogy bár soha életében más állami és nemzeti kapcsolata nem volt csak a magyar, mégsem lehet minden fenntartás nélkül magyarnak elismerni. [...] Minden megengedhető súlyos szociális problémák megoldása érdekében, az államfenntartó nép fejlődésének és jövőjének biztosítására. A legradikálisabb intézkedésekre, gazdasági és társadalmi struktúrába való legmélyebb belenyúlásra is *salvus conductus* adhat a minden tételes törvény fölött álló életjog. De nem lehet mentséget találni olyan intézkedésre, amely a nemzetet károsítja, a nemzetető gyarapodását kockáztatja. A kisszámú magyar népnek

életszükséglete, minden kitermelhető fillér és minden vércsepp, amely az ezeréves haza fölvirágoztatására és megvédésére használható. Nem bánhatunk tehát könnyelműen elvekkkel és státutumokkal, elméletekkel és rendszerekkel, amelyek homogénebb összetételű nemzeteknél az erőfokozására alkalmasak, nálunk azonban destruáló és dekomponáló hatásúak. Ezer év igazolta szent István politikai vezető gondolatát, hogy a kisszámú magyarságnak iparkodnia kell magába olvasztani az itt talált és természetesen a később idejött népelemeket is, mert csak így tudja létét és fennmaradását biztosítani ezen a viharterületen, ahol minden elődje elpusztult. Az államfenntartó magyar faj hegemoniáját a kulturális gazdasági és politikai téren meg kell óvni, ha elveszett, helyre kell állítani. Ez jogos, sőt szükséges törekvés, amelyet el kell ismernie mindenkinek, aki a magyar állam területén él. Azt azonban, akiben meg van az erre való készség, aki hajlandó magát minden tekintetben alárendelni ennek a hegemoniának, aki bele akar olvadni a magyar nemzeti közösségbe, nem szabad elutasítani, nem szabad elkülönülésre, kiválásra kényszeríteni. [...]

A magyar kormány olyan országnak áll az élén, amely nem a korlátlan lehetőségek hazája, ahol nem veszedelmes a legnagyobb vagyoni ellentét fenntartása sem, mert emellett minden életrevaló ember teremthet még magának nyugodt egzisztenciát, hanem egy olyan országnak, amelyben nagyon is szűkre szabott határok között az emberek jóformán egymás gyomrába látnak, minden falatot és minden fillért számon tartanak, amelyben csak úgy jut mindenkinek még a létminimum is, ha senki sem vesz el túlságosan nagy részt az egészből a maga számára. Ebben az országban, Csonka-Magyarországon a szociális igazság szolgálata, a gazdasági egyensúly megóvása, ha meg van zavarva, helyre- állítása az államalkotó faj eltartását és az állam fenntartását 9 jelenti. Ezt a programot vallja a magyar-kormány. Lényegében Darányi bemutatkozó beszédétől kezdődőleg egészen a győri manifesztációig, a megalkotott törvények és kiadott rendeletek csaknem mindegyike a szociális helyzet javítását, a gazdasági ellentétek kiegyenlítését célozták, az evolúció útját egyengették, a népi emelkedés akadályait és korlátaikat bontogatták. Ebben a munkában szükségképpen el kellett jutnia a magyar értelmiség problémájához, amely éppenséggel nem új, nem a legkisebb és nem a legnagyobb probléma a sok közül. Részletprobléma, ahogy részletprobléma mindaz, ami ezzel kapcsolatban felmerül, vagy megoldásra kerül.

1920-ban terelték az események a törvényhozás és államvezetés figyelmét először a magyar értelmiségi osztályra. Egy nagy mulasztás és egy szörnyű nemzeti katasztrófa következményével találta ekkor magát szembe. Veszedelmes méreteket öltött az értelmiségi munkanélküliség. Ez a veszedelem mértani haladványban nőtt volna tovább, ha azt nem mérsékeli és nem odázza el a törvényhozás, az egyetemi zártszám, a numerus clausus bevezetésével. A kormány évek óta a maga auktoritásának latba vetésével el tud helyezni évi 2–3000 embert, ezzel állandóan csökkenti azt a kontingenst, amely munkára és pedig értelmiségi munkára vár. Mindezek dacára mégis mintegy 15 000 főnyi értelmiségi pályára kvalifikált ifjúság keres ma is elhelyezkedést és hangoztatja mind türelmetlenebbül ahhoz való erkölcsi jogát, hogy annak az államnak a területén találjon megélhetést, amelyben született és amely igénybe veszi véradóját, ha a

körülmények ezt megkövetelik. Legalább ötszöröse volna a mainak ez a szám, ha nem lettünk volna elég előrelátók és elszántak arra, hogy korlátozzuk az egyetemi hallgatók számát és ezzel ifjúságunk egy részét idejében más pályára tereljük. Ma egy teljesen megoldhatatlan problémával állnánk szemben. Lényegében az úgynevezett zsidótörvényt, helyesen a keresztény népelemnek a gazdasági életben való erősebb részesedését biztosító törvényt is az tette szükségessé, hogy a) a numerus clausus nem volt elég szigorú és nem lett teljes egészében betartva, b) elmaradt annak a tervnek a realizálása, amely már 10 akkor minden szerzett jog sérelme nélkül, ahogy ezt az egyetemi numerus clausus törvény is tette, biztosította volna a keresztény intelligenciának átképző tanfolyamokon megadott gyakorlati képzés után a gazdasági életben való elhelyezkedést. Még mindig több diplomát gyártunk, mint amennyinek birtokosát mai gazdasági nívónkon a nemzet termelő rétege eltud tartani, kiváltképpen, amikor a gazdasági téren uralkodó rétegben olyan tendencia is megnyilvánul, hogy az alkalmazásnál lehetőleg mellőzze. A munka nélkül tengődő és sorsa fölött kétségbeesett keresztény intelligenciáról való gondoskodás kényszere azonban az egyetemi zártszám statuálása nélkül kétségtelenül sokkal hamarabb beállott volna és a megoldás sokkal nehezebb – felfogásom szerint – teljesen lehetetlen volna. [...]

Periculum in mora. A kormány tehát jött egy a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról szóló törvénnyel, amelyben továbbfejleszti a zártszám rendszerét és ezen belül az arányosítás gondolatát. Ennek a törvénynek indoka éppúgy nem lehet a bosszú, nem a felekezeti, vagy faji elfogultság, nem az antiszemitizmus, mint ahogy nem volt az az egyetemi numerus claususnak. Csak járulékosan, kihatásaiban érintette a zsidóságot kedvezőtlenebbül, mint a többi felekezeteket, mert, ha egyszer az államrezon megkövetelte a korlátozást, az alól kivételt éppen a jogegyenlőség elvénél fogva nem lehetett tenni senkivel, a zsidósággal sem. A pozíció pedig, amelyet a korlátozás életbelépte előtt a zsidóság az egyetemeken elfoglalt, kivételesen domináló volt és a népességben képviselt arányszámot többszörösen túlhaladta. Ha a zsidóság nem lépte volna túl ezt az arányszámot, úgy mint a többi felekezet nem lépte túl, a numerus clausus ránézve sem jelentett volna semmivel sem többet, mint más felekezetek számára. Akcidentális dolog volt, hogy többet jelentett. Ugyanez a helyzet azokon a területeken, amelyeken az Imrédy-kormány az egyensúlyt a zártszám bevezetésével akarja helyreállítani. Ez a javaslat tehát szintén nem a lényege és tendenciája, hanem pusztán 11 kihatásai alapján nevezhető zsidótörvénynek, mert a magyarság gazdasági térfoglalása – ez a lényeg és cél – csak azok rovására történhetik, akik ezt a területet ez idő szerint túlzott mérvben tartják elfoglalva, itt-ott szinte monopolizálva. [...]

Ennek a törvénynek nem szabad félmegoldást hoznia. Úgy a zsidóságnak, mint a magyar nemzetnek eminens érdeke, hogy a megoldás végleges legyen, megnyugvást hozzon és kivonja azt a méreganyagot, amely a társadalomba ennek révén beszívódott, hogy béke s nyugalom biztosítsa a gazdasági élet egyensúlyát és mindazok zavartalan tevékenységét, akik ebbe belekapcsolódtak. A magyarság számára vissza kell szerezni a gazdasági és szellemi életben a vezetést, úgyhogy a zsidóság ennek kiegészítője és

szerves része legyen, megtalálja a munkálkodásnak a magyarsággal egyenlő feltételeit, védelmet és biztonságot, de ne uralkodjék fölötte és ne nyomja rá arra saját bélyegét. A törvénynek nem szabad túlzásba esnie, nehogy egy olyan folyamatot indítson meg, amely a nemzeti egység kifejlődésének feltétlenül szükséges processusát hátráltatja, vagy egyenesen megakasztja, de viszont el kell érnie azt, hogy egyrészt levezesse és pedig záros határidőn belül azt az izgalmat és nyugtalanságot, amelyet a kenyértelen keresztény intelligencia szaporodása és elégedetlensége okoz, másrészt elindítsa a keresztény magyarságot a gazdasági pozíciók meghódításának útjára, a gazdasági élet irányításának megszerzésére.

STERN SAMU

A zsidókérdés Magyarországon

Budapest, 1938, Pesti Izraelita Hitközség. 21–25.

Stern Samu (Nemesszalók, 1874. január 5. – Budapest, 1946.) üzletember, bankár, zsidó vallási vezető. Két évig járt vallási iskolába, majd kereskedelmi tanulmányokat folytatott. Eredményes vállalkozásai révén az I. világháború előtt már a budapesti élelmiszerkereskedelem meghatározó szereplőjévé vált. 1914-ben kinevezték a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatójává, ebben a minőségében a hadsereg élelmiszerellátásának egyik fő közreműködője lett. A Tisza István által felkínált képviselői mandátumot azonban elutasította. 1929-től a Pesti Izraelita Hitközség vezetője volt, 1932-től pedig a magyarországi neológ zsidóságot összefogó Magyar Izraeliták Országos Irodájának elnöki posztját is betöltötte. Asszimiláció párti, anticionista, konzervatív közéleti személyiségként igyekezett fellépni az antiszemita jelenségek ellen, személyes kihallgatáson emelt szót ebben az ügyben Gömbös Gyula és Imrédy Béla kormányfőnél, illetve Horthy Miklósnál. 1944-ben a Magyarországot megszálló német hatóságok által felállított Zsidó Tanács vezetője lett. A háború után tevékenységét sokan vitatták, de hivatalos eljárás nem indult ellene.

A zsidókérdés Magyarországon című munka az egyre erősödő antiszemita megnyilvánulásokra reflektálva a magyarországi zsidóság történetét, a gazdasági és társadalmi életben játszott szerepét mutatja be, részletes adatokkal igyekszik cáfolni a keresztényeket fenyegető zsidó térfoglalással kapcsolatos nézeteket, hangsúlyozva a zsidóság gazdasági teljesítményeit és állampolgári lojalitását.

Valóban, 1925-től kezdve nemcsak kormánynyilatkozatokban, hanem kormány cselekedetekben is az enyhülés jelei mutatkoztak. Az izraelita felekezetet megillető államsegélyeket némileg újból rendezték, a numerus clausus törvényét úgy módosították, hogy az – legalább látszólag – elvesztette a zsidó vallás ellen irányuló jellegét,